

Zakoniti otpor protiv nepravednih zakona.

U Franceskoj postoji udruženje »Ligve des Droits du Religieux Ancien Combattant« (D. R. A. C.). To je udruženje raspisalo anketu o pitanjima: 1. ima li koji zakon, u koji se ne smije dirati?; 2. da li je koji zakon suveren?; 3. da li je dozvoljen otpor protiv nepravednih zakona? — Kako se vidi, anketa je vrlo zanimiva. Veliki je broj odgovora stigao, i to iz svih redova intelektualaca. Michael je Riquet te odgovore sakupio u knjizi »Enquête sur les droits du Droit et sa Majesté la Loi« (Edition Spes). Nas najviše zanima treće pitanje, jer je to najvažnije pitanje. Tu se nižu katolički teolozi, pravnici, političari itd.

1. Katolički teolozi.

H. Passage D. I., urednik pariškog časopisa »Etudes«, piše: »Nije svaki zakon već time i pravedan, jer je izglasan u parlamentu; ako je nepravedan, on ne veže u savjesti. No ne će li onda doći do anarhije? Tu su moguće dvije hipoteze: Ili je zakon državni protiv Božjega zakona: tada ne samo da je dozvoljeno ustati protiv njega, nego je to i dužnost. To je slučaj kršćanskih mučenika. Ili zakon čovječiji grabi prava i slobodu građana i to znatno i trajno, a da ne dira u savjest. Ima časova, osobito tragičkih, u kojima može država poradi općeg interesa zahtijevati jednake žrtve. No uzmimo slučaj, u kome po sudu pravičnih i iskrenih ljudi nijedan razlog ne može da opravda valjano taj zakon. U tome se je slučaju država iznevjerila svojem zvanju, pa najviše i božanska vlast ne može da odobri taj zakon, a ipak je Božja vlast jedina kadra da nešto nametne čovječjoj savjesti. — Reći će se, da se tu žrtvuju osobna prava, a ne gazi se dužnost savjesti; ne svjetuje li tu krjepost da se podvrgnemo državnom zakonu? Nipošto. Tu ovakovi progoni često diraju u interese veće važnosti, a tih ne smijemo zapustiti pod izlikom resignacije. Tu je slobodna tako zvana pasivna resistencija, koja ne prejudicira akciji, što traži da se dokinu zli zakoni. Napokon u skrajnim slučajevima moral priznaje pravo, da nasilje odbijemo silom. To je zakonita obrana, primijenjena na državu kao nepravednog navalnika. No prije nego se prihvatimo ovog sredstva, treba da smo sigurni e su sva druga sredstva bila uzalud. — U kratko: po katoličkoj nauci zakon, t. j. pravo mora da je u skladu sa zahtijevima socijalnog života i osobnog dostojanstva. Taj je ekvilibrij moguć (To priznaje i August Comte, bezvjerac), ako postoji duhovna vlast, koja je kadra da posreduje između pojedinca i države. Nema li te duhovne vlasti, onda će se pojedinac pobuniti i upasti u sterilnu anarhiju, ili će (a to je običnije) država opsorbirati sva

prava. To je povijest starog i modernog poganstva. Ljudska prava nijesu sigurna, ako ih ne štite Božja«.

I Janvier O. P. veli: »Kada nepravedni zakon nije zadovoljan što označuje dozvoljenim ono što je nedozvoljeno, nego zapovijeda i ono što je zlo; kada zabranjuje ono, što je dobro po naravnom ili nadnaravnom pravu, takovu se zakonu odlučno moramo oduprijeti. Takov je n. pr. zakon, po kome bismo morali štovati krive bogove, ili ne bismo smjeli iskazivati pravom Bogu kult, koji ga ide. Tko tako veli? Stara junakinja, koja prkosi odredbama Kreontovim, da tako izvrši zakone, koji su iznad čovječje volje, i koji nijesu pisani, ali ih poznaje svaki čovjek a vrijede ne od jučer ili danas, nego su vječni. Tko tako uči? Falanga poganskih filozofa, koji su uskliknuli sa Sokratom: »Atenjani! Radije se pokoravam Bogu nego li vama«. To je ogromna većina jurista, koji vjeruju ili nevjeruje, a kliču s Grotiusom: »Svi pošteni ljudi sude, ako državne vlasti naredbe nešto protivno naravnome pravu ili zapovijedima Božjim, ne treba ih slušati«. A Leon Duguít piše: »Skroz je opravdan neposluh prema zakonima, koji su protivni pravu«. I francuska revolucija broji među pravima, kojih se čovjek ne može odreći, pravo otpora protiv tlačenja. Tko tako veli? Uzvišena skupina one trojice židovskih mladića, koji kazaše Nabukodonozoru: »Mi se ne klanjamo zlatnom kipu, što si ga podigao«. To veli i Matatija pred časnicima Antioha Epifana: »I da se svi narodi, koji pripadaju kraljevstvu Antiohovu, njemu poklone i zapuste vjeru svojih otaca i podvrgnu se njegovim naredbama; ja i moji sinovi i braća slijedit ćemo zakon svojih otaca«. Tko tako veli? Tako veli skup kršćanskih učitelja, koji izjavljuju sa sv. Tomom Akvinskim: »Ima nepravednih zakona, kojima se nikako ne smijemo pokoriti«. To je niz rimskih papa počevši od sv. Petra, koji reče u sinedriju: »Više se valja pokoravati Bogu nego li ljudima«, pa sve do Leona XIII. i njegovih nasljednika, koji opetuju svemu svijetu: »Postoji samo jedan opravdani slučaj, u kome valja odbiti posluh. To je slučaj, kada je koja naredba očito protivna ili naravnom ili božanskom pravu, jer se tu prestupa ili naravni zakon ili volja Božja, pa su tu zakon kao i njegovo izvršenje jednako kazneni«.

2. Pravnici.

F. Geny, dekan pravničkog fakulteta u Nacyu, piše: »Ostaje još pitanje o pravu otpora u slučaju nasilja. O tome sam dovoljno pisao u IV. svesku svog djela »Science et technique«. To sredstvo može dovesti do nepopravljivih posljedica. Tu moramo strogo i oprezno suditi, kada se smije upotrebiti to sredstvo. To je sredstvo valjano i dozvoljeno u borbi protiv despotizma«.

Slično se izjavljuje i dekan pravničkog fakulteta u Bordeauxu, Leon Duguít: »Pravo otpora protiv nasilja (droit de ré-sistance a l'oppression) jest najbolja garancija protiv svojevoljnosti zakonodavca, koji će se tako truditi, da izdade zakone, koji će naići na gotovo jednoglasno odobrenje«.

L. Le Fur, profesor prava na sveučilištu u Parizu, uči ovako: »Vlada nije arbitrarna ni apsolutistička, pa mora puku priznati neko pravo kontrole. To je pravo sankcionirano pravom otpora, kada vlastodršci rade previše upravno protiv svoje misije. Tu valja više govoriti o otporu nego li o ustanku, koji je vrlo štetan. Otpor je dozvoljen, kada vlada radi protiv svog cilja (contrairement à sa raison d'être) te ne vlada u korist općeg dobra, svoje ustanove, nego prema partikularnom interesu«.

A. Beaucourt, profesor na sveučilištu u Strasburgu, piše: »Već je stara mudrost kazala: Salus reipublicae suprema lex esto. No kada zakonski proposi stavljaju u pogibelj koji viši društveni interes, onda je ne samo dozvoljeno prezreti takav zakon, nego može to postati i potrebnim. Treba ustati protiv onoga zakona, kojim vlastodršci ruše državu, koju bi po službi morali braniti, jer su i građani dužni da uzdrže svoju državu. Nemoguće je navesti sve kobne zakone, a i nemoguće je predvidjeti sve pretjeranosti, do kojih može dovesti ludost. Amo spadaju zakoni, koji napadaju na temeljne ustanove ljudskog društva: obitelj, vjeru, vršenje zvanja od koga ljudi žive. Ovome valja nadodati i one zakone, koji hoće da čovjeka pokvare ili izopače, te mu brane vršenje vjerskih ili čudorednih dužnosti, jer je najveće dobro u ljudskom društvu — a tome se ne može prigovoriti — moralna vrijednost njegovih članova«.

3. Političari.

Ed. Soulier, potpresjednik Republikanske federacije i pariški zastupnik izjavljuje: »Građanska prava, načela i osvojenja franceske revolucije: individualna sloboda, jednakost prava, individualno vlasništvo, ne ostaje nam ovaj čas ništa drugo netaknuto nego jedino pravo, koje ne može zastarjeti i koje se ne može oboriti, a to je: pravo otpora protiv nasilja« (Figaro 17. 11. 25).

Alexandre Millerand, bivši predsjednik republike, reče u parlamentu javno: »Uvjeren sam da nema strašnije pogibelji po demokraciju (gdje je poštovanje prema zakonu najbolja zaštita građana) nego li kada nastane nesuglsje između morala i napisanog zakona. Jasno je, da će se tu pojaviti silno protuslovlje između zakonskih propisa i imperativa savjesti. Ne smije biti zakonskog tumačenja, po kome bi se osudilo krivca, kome se ne može ništa drugo predbaciti, nego da je slijedio glas savjesti i časti. Ovu će moju izjavu odobriti ne samo svi ljudi, nego će priznati da tako častimo pravednost i vršimo zakon«. (Avenir, 24. 10. 25).

P. Thomas, profesor na pravnom fakultetu u Toulousi, piše: »To je tiranija, kada se vlastodršci ne osvrću na ljudske okolnosti, nego se vrte po apstraktnim teorijama političkim i socijalnim, te stvaraju svoje dogme koje hoće da ljudima nametnu prijevarom i silom. Tiranstvo ne zaslužuje nikakvog poštovanja. Doduše je teško označiti granice između zakona i savjesti, kako ih djetinjski iznose pristaše općeg prava glasa. Parlament predstavlja ne samo slabi dio naroda, nego može i sam upasti u strast nasilja, u časovite predsude koje zamračuju suđenje i skrivaju odluku. To je zlo, da je u Francuskoj parlament suveren i što se (dručkije je u Sjedinjenim državama) protiv njega ne može prizvati na višu vlast. No tu je najviši sud savjest. Sigurno, štete su ove teorije očevidne. No što ćemo, kada je ljudski razum tako slab, da uzima za temelje društvenog života samo fikcije i zablude? Ne ostaje dakle drugo nego sila, koja će se razbiti o savjest kao more o pečinu« (Télégramme, Toulouse, 26. 7. 25).

4. Kako da se taj otpor i provede?

Kršćanski filozof Jacques Maritain piše: »Kako da se provede otpor? To je drugo pitanje, koje se mijenja prema okolnostima. Malo osjećam simpatije prema stalnim zapadnim štovateljima Gandhija. Moram priznati, da je ipak ona metoda Gandhijeva korisna i djelotvorna, što se pozivlje na duhovni element. Dobro je ako se opremo silom, kad ustreba, zakonima koji vrijeđaju Boga. No vidim i zlo, ako se katolici na to ne pripreve molitvom i pokorom« (Etudes, 20. 11. 25).

Janvier O. P. pak veli: »U praksi je ova stvar delikatna i zamršena. Prije nego se prihvatimo ovog skrajnjeg sredstva, moraju se mudri i poštenu ljudi u tome složiti, da je dotični zakon nepravedan. Treba da su znatna dobra, koja hoćemo da obranimo. Treba, prije nego se prihvatimo sile, da smo upotrebili sva sredstva kojima bismo inače mogli mirno doći do svog prava. Treba da je uspjeh ozbiljno probabilan i da nema bojazni e će nastati gora tiranija i progona. Ako uistinu narod ili dio naroda ne može da zaštiti svoje bitne interese nego pomoću sile, treba tada da se izbjegne svaki zločin i razuzdanost, pa kod akcije da se skrupulozno poštuju naloge umjerenosti i evanđelja. Treba da se hvatamo ove vrste otpora jedino u mjeri, koja je nužna na obranu prava« (La conscience chrétienne et la loi injuste, p. 10).

Završimo ovo s izjavom, koju je napisao član francuske akademije, Georges Goyau: »Rastajmo se najprije, rastajmo se za uvijek s pretenzijom, da se u nekoje zakone ne smije dirati! Svi se juriste danas smiju onim ubogim zakonodavcima, koji bi htjeli da njihove efemerne izradbe budu netaknute« (Vie catholique, 2. 1. 1926).

P.